

Social Work & Education

©SW&E. 2022

УДК 351.81/.84:304

DOI: 10.25128/2520-6230.22.2.2

Оксана Кравченко,

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету соціальної та
психологічної освіти,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
Умань, Україна;
okskravchenko@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9732-6546>

Галина Кучер,

кандидат педагогічних наук,
начальник Управління праці та
соціального захисту населення
Уманської міської ради,
м. Умань, Україна;
galinakucher7@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5807-7276>

Статус статті:*Отримано:* березень 10, 2022*І-шерцензування:* березень 22, 2022*Прийнято:* червень 30, 2022**Кравченко, О., Кучер, Г. (2022).**

Соціальний захист учасників ато/оос та їхніх сімей на рівні громади. *Social Work and Education*, Vol. 9, No. 2. pp. 197-209. DOI: 10.25128/2520-6230.22.2.2

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ УЧАСНИКІВ АТО/ООС ТА ЇХНІХ СІМЕЙ НА РІВНІ ГРОМАДИ

Анотація. У статті схарактеризовано Уманську територіальну громаду як соціальну громаду завдяки розгалуженій системі соціальних закладів, імплементації кращого зарубіжного досвіду, постійному розширенню спектру соціальних послуг, орієнтацією на потреби конкретної людини і необхідністю їх задоволення згідно державних стандартів. Водночас громада формує систему соціального захисту (соціального обслуговування і соціального забезпечення) учасникам АТО/ООС та їхнім родинам. Задля цього розроблено і затверджено чотири програми соціального захисту учасників АТО/ООС та сімей загиблих; утворено Центр допомоги учасникам антитерористичної операції; утворено сектор адаптації військовослужбовців, допомоги учасникам антитерористичної операції, депортованих та трудової міграції; надаються пільги та соціальні гарантії учасникам (відшкодування вартості оплати житлово-комунальних послуг, безкоштовне харчування дітей учасників АТО в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах, оздоровлення в літньому оздоровчому таборі, надання одноразової матеріальної допомоги, безкоштовний проїзд в міському пасажирському транспорті, придбання приладів обліку холодної води, безкоштовне навчання дітей загиблих учасників АТО у школі мистецтв тощо), надається медична допомога, психологічна допомога в Реабілітаційному комплексі для людей з особливими потребами «Гармонія», здійснюється професійна реабілітація, спортивна реабілітація, працевлаштування, інформаційно-роз'яснююча робота та ін.

Ключові слова: соціальний захист; громада; соціальні послуги; учасники АТО/ООС; соціальне забезпечення.

Вступ

Вісім років тривають бойові дії на сході України, що породжують все нові соціальні виклики в державі: збільшується кількість учасників АТО/ООС (станом на 01.07.2021 р. налічувалося 423 076 осіб); актуалізується проблема подолання посттравматичного синдрому військових, які повертаються; необхідність підтримки членів сімей; питання працевлаштування; соціальна підтримка та допомога тощо. Внаслідок прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015), згідно якого розпочався процес децентралізації соціальних послуг, територіальним громадам доводиться на місцях шукати шляхи покращення соціального обслуговування, урізноманітнювати форми соціального забезпечення учасників АТО/ООС та їх сімей, здійснювати планування та врахування потреб у таких соціальних послугах, віднаходити ресурси для їх надання (Слозанська, 2019).

Кожною громадою накопичений власний досвід вирішення такої соціальної проблеми, вивчення якого дозволяє виявити кращі практики, ефективні рішення надання базових соціальних послуг, напрацювання нових видів і форм соціального обслуговування, що дозволяють ефективно на локальному рівні мінімізувати проблеми, пов'язані із життєдіяльністю учасників АТО/ООС та їх сімей.

Не залишилися осторонь і дослідники. Українська науковця К. Зеленська (2021) окреслила стратегії психосоціальної реабілітації, насамперед, учасників бойових дій (комбатантів), та визначила зміни, потрібні на рівні державної політики для впровадження сучасних підходів. У 2018 р. захищена дисертаційна робота Ю. Бриндікова «Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб», в якій розглянуто й обґрунтовано теоретичні та методичні основи організації реабілітаційної діяльності з військовослужбовцями, які брали участь у бойових діях, на основі впровадження арт-терапії, ігрових технологій, тренінгів, сімейної терапії (Бриндіков, 2018). У 2019 р. у докторському дослідженні Г. Слозанської окреслено зміст соціальної роботи у громаді в умовах децентралізації (Слозанська, 2019).

Серед дослідників, чії праці є фундаментальними для створення системи соціальної реабілітації учасників бойових дій, є: І. Зверева, А. Капська, І. Козубовська, Н. Коляда, І. Пеша, Л. Романовська, О. Сафін, Т. Семігіна, Г. Слозанська, І. Трубавіна, С. Харченко та ін. Соціально-педагогічні основи діяльності реабілітаційних центрів обґрунтували О. Караман, С. Коношенко, Н. Поліщук, М. Сідорчук, Ю. Чернецька, А. Шевцов, В. Шпак та ін.

Водночас, потребує уваги вивчення локального досвіду соціальної роботи з учасниками бойових дій та популяризація його задля обміну досвідом, запозичення кращих практик, удосконалення системи соціального обслуговування в цілому.

Мета статті – узагальнити досвід Уманської територіальної громади стосовно соціального захисту учасників АТО/ООС та їхніх сімей.

Методологічна основа дослідження

Серед застосованих методів дослідження – вивчення нормативно-правових документів, регіональних програм соціального спрямування; аналіз статистичних відомостей; моніторинг офіційного сайту Управління праці та соціального

захисту населення Уманської міської ради; систематизація основних видів і форм соціального обслуговування; характеристика надання базових соціальних послуг; узагальнення звітів закладів соціальної сфери громади.

Основна частина

Уманська територіальна громада набула статусу соціальної громади завдяки розгалуженій системі соціальних закладів, імплементації кращого зарубіжного досвіду, постійному розширенню спектру соціальних послуг, орієнтацією на потреби конкретної людини і необхідністю їх задоволення згідно державних стандартів.

В Уманській міській територіальній громаді проживає 854 особи з числа учасників АТО/ООС, 745 учасників АТО/ООС отримали статус учасника бойових дій, 102 особи з інвалідністю внаслідок війни (1 групи – 2 особи, 2 групи - 86 осіб, 3 групи - 14 осіб), 14 сімей загиблих учасників АТО (з яких 10 проживали в м. Умань, 4 - в інших регіонах України) та 14 родин померлих осіб з числа учасників АТО (з них 2 - встановлено статус «Член сім'ї померлого ветерана війни»), 566 дітей учасників АТО/ООС.

Територіальна громада формує систему соціального захисту (соціального обслуговування і соціального забезпечення) як учасникам АТО/ООС, так і сім'ям загиблих учасників АТО.

Відтак реалізуються 4 програми соціального захисту учасників АТО/ООС та сімей загиблих:

- комплексна програма щодо медичного, соціального забезпечення, адаптації, психологічної реабілітації, професійної підготовки (перепідготовки) учасників антитерористичної операції, родин Героїв Небесної Сотні, постраждалих під час Революції Гідності та бійців - добровольців на 2021-2025 роки;

- забезпечення учасників антитерористичної операції/операції об'єднаних сил і бійців добровольців, які брали участь у захисті територіальної цілісності та державного суверенітету на Сході України та членів їх сімей житлом у 2021-2025 роках;

- соціальної допомоги «Турбота» на 2021-2027 роки;

- національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2021-2025 роки.

З метою соціального захисту учасників АТО/ООС, членів їх сімей в місті утворено Центр допомоги учасникам антитерористичної операції.

Для формування єдиної системи надання допомоги учасникам АТО/ООС утворено сектор адаптації військовослужбовців, допомоги учасникам антитерористичної операції, депортованих та трудової міграції.

Фахівці із соціальної роботи, які працюють у громаді і розподілені по мікрорайонах міста, проводять обстеження матеріально-побутових умов проживання сімей учасників АТО/ООС, про що складаються соціальні паспорти. За результатами таких обстежень максимально вирішуються питання щодо винайдення шляхів їх вирішення. Під соціальний супровід взято 15 родин учасників АТО/ООС.

Схарактеризуємо соціальне забезпечення такої категорії громадян за видами.

У першу групу виокремимо *пільги та соціальні гарантії учасникам АТО/ООС*. Зокрема, така підтримка надається учасникам АТО/ООС та їх сім'ям за кошти бюджету Уманської міської територіальної громади відповідно до міської програми соціальної допомоги «Турбота» на 2021-2027 роки:

- бійцям-добровольцям, учасникам АТО/ООС до встановлення статусу «учасник бойових дій» надається пільга в розмірі 75% для відшкодування вартості оплати житлово-комунальних послуг (електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати, вивезення побутового сміття та рідких нечистот) в межах соціальних норм і нормативів, в разі відсутності субсидії на оплату житлово-комунальних послуг;

- пільга на оплату абонентної плати за користування квартирним телефоном в розмірі до 100 % *(станом на 01.12.2021 року 35 особам на суму 32,4 тис. грн.)*;

- здійснюється відшкодування вартості ритуальних послуг на поховання учасників АТО/ООС та встановлення надгробку, відповідно до затверджених Положень, в розмірі середньої вартості ритуальних послуг в області;

- проводиться безкоштовне харчування дітей учасників АТО в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах *(протягом жовтня 2021 року 290 дітей забезпеченні харчуванням на суму 50 тис. грн.)*;

- безкоштовне харчування дітей учасників АТО під час їх оздоровлення в літньому оздоровчому таборі санаторного типу «Мрія» Центру комплексної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок» *(оздоровлено 29 дітей, з них у 2021 році – 3 дитини)*;

- надається одноразова матеріальна допомога *(надано 45 особам на суму 31500 грн.)*;

- здійснюється безкоштовний проїзд в міському пасажирському транспорті;

- оздоровлення дітей учасників АТО/ООС *(у 2021 році забезпечено оздоровленням та відпочинком 145 дітей)*;

- виплачується стипендія дітям загиблих учасників АТО *(5 осіб по 1000,00 грн.)*;

- надається матеріальна підтримка учасникам АТО/ООС, членам сімей загиблих учасників АТО з нагоди знаменних дат України;

- придбання подарунків з нагоди знаменних та пам'ятних дат України дітям та членам сімей загиблих учасників АТО *(оздоровлено 3 учасники бойових дій АТО/ООС та 1 бієць – доброволець, з них у 2021 році 1 особа)*;

- придбання приладів обліку холодної води для встановлення в квартирах (будинках), де зареєстровані та проживають учасники антитерористичної операції, члени сім'ї загиблих учасників АТО;

- придбання санаторно - курортних путівок учасникам бойових дій з числа учасників антитерористичної операції за рахунок співфінансування з обласним бюджетом;

- безкоштовне навчання дітей загиблих учасників АТО у школі мистецтв;

- безкоштовне відвідування дітьми учасників АТО/ООС позашкільних навчальних закладів міста (гуртки);

- здійснення психологічної реабілітації на базі Реабілітаційного комплексу для людей з особливими потребами «Гармонія» *(110 осіб з числа учасників*

АТО/ООС та родин загиблих учасників АТО, з них у 2021 році 18 учасників АТО/ООС та 2 члена сім'ї загиблих учасників АТО).

Окремим видом соціального забезпечення є *соціальна стипендія*, яка виплачується 344 особам: 8 особам з інвалідністю внаслідок війни з числа учасників АТО/ООС; 175 учасникам бойових дій АТО/ООС; 161 дитині учасників бойових дій; 1 дитині загиблих в ході проведення АТО; 11 дітям осіб з інвалідністю внаслідок війни з числа учасників АТО/ООС;

Важливого значення набуває надання *матеріальної допомоги* з міського бюджету, статистика надання якої наведена у таблиці 1.

Таблиця 1: Статистика надання матеріальної допомоги з міського бюджету

2016 рік		2017 рік		2018 рік		2019 рік		2020 рік		2021 рік	
осіб	сума	осіб	сума	осіб	сума	осіб	сума	осіб	сума	осіб	сума
57	31100	34	13600	26	11500	27	15900	11	3500	45	31500

З метою надання *медичної допомоги* у стаціонарних відділеннях КНП «Уманська центральна міська лікарня» зроблено частковий ремонт палат для ветеранів війни та учасників АТО/ООС, працює відділення відновного лікування та створено комісію з розгляду питань, пов'язаних з лікуванням та реабілітацією учасників антитерористичної операції (таблиця 2).

Таблиця 2: Кількість осіб, які отримали лікування та реабілітацію

Надана медична допомога учасникам АТО	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Стаціонарне лікування в стаціонарному відділенні КНП «Уманська центральна міська лікарня» отримали:	24	21	11	35	34	89
В шпиталях пролікувалися:	32	29	44	57	28	110

На обліку в КНП «Уманський міський центр первинної медико – санітарної допомоги» перебуває 675 осіб з числа учасників АТО/ООС.

В 2021 році за медичною допомогою в лікувальні заклади міста звернулось 464 особи, 102 особам оформлено групу інвалідності. Уманською стоматологічною поліклінікою проводиться безкоштовне лікування та зубопротезування (таблиця 3).

Таблиця 3: Кількість осіб, які отримали лікування та протезування

2016 рік		2017 рік		2018 рік		2019 рік		2020 рік		2021 рік	
Лікування	Протезування	Лікування	Протезування	Лікування	Протезування	Лікування	Протезування	Лікування	Протезування	Лікування	протезування
53	11	127	14	112	18	104	10	16	14	-	10

У контексті психологічної допомоги 111 осіб з числа учасників АТО/ООС та родин загиблих учасників АТО отримали курс соціально-реабілітаційних послуг в Реабілітаційному комплексі для людей з особливими потребами «Гармонія» (таблиця 4).

Таблиця 4: Кількість осіб, які отримали психологічну допомогу

	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2016 рік	2017 рік
учасники АТО/ООС	3	18	17	10	5	17	13	19
родини загиблих в АТО	-	-	-	1	3	1	2	2

61 особа з числа учасників АТО/ООС отримали курс психологічної реабілітації в реабілітаційних установах України (з них у 2021 р. – 13 осіб).

Задля професійної реабілітації протягом 2016-2020 років 61 особа з числа учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни (АТО/ООС), здобули робітничу професію(водій) (таблиця 5).

Таблиця 5: Кількість осіб, які отримали професійну реабілітацію

	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
«Водій автотранспортних засобів категорії «В»	10	14	2	3	5	6
«Водій автотранспортних засобів категорії «СЕ»	-	1	-	2	1	2
«Водій автотранспортних засобів категорії «Д1, Д»	-	1	8	4	2	-

У 2021 р. проводилися заходи зі *спортивної реабілітації* учасників АТО/ООС у Чемпіонатах України та Всеукраїнських змаганнях серед команд учасників АТО/ООС з: баскетболу, міні-футболу, легкої атлетики, футболу, настільного тенісу, волейболу, бадмінтону, спортивного рибальства, веслування на байдарках і каное, гирьового спорту, пауерліфтингу, дартсу, (на які заплановано використання з коштів бюджету Уманської міської територіальної громади в сумі 60,0 тис. грн.).

Окрема категорія послуг стосуються *питань працевлаштування*. До Уманського міського центру зайнятості звернулось 101 особа з числа учасників АТО/ООС, 95 мали право на отримання допомоги по безробіттю, в тому числі 14 осіб даної категорії працевлаштовані. Отримують послуги служби зайнятості станом на 01.12.2021 р. 43 осіб зазначеної категорії, 41 з них отримують допомогу по безробіттю. Середній розмір допомоги по безробіттю даним особам становить 7815,00 грн.

У полі зору громади питання оздоровлення учасників АТО/ООС у формі *санаторно-курортного лікування*. Протягом 2015-2020 років управлінням забезпечено безкоштовними санаторно-курортними путівками за рахунок коштів

державного бюджету, на умовах співфінансування з обласним бюджетом в місцевий санаторій «Мошногір'я».

Таблиця 6: Кількість осіб, які отримали оздоровилися

	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2016 рік
Кількість осіб, які оздоровилися	14	9	8	8*	13**	20	19

У 2018 р. оздоровлено 8 учасників бойових дій АТО/ООС: з них 7 в санаторіях України, 1 учасник бойових дій АТО оздоровлений у санаторії «Мошногір'я» на умовах співфінансування з місцевими бюджетами: в розмірі 50% з обласного бюджету та 50% з міського бюджету.

У 2019 р. оздоровлено 13 учасників бойових дій АТО/ООС: з них 11 в санаторіях України, 2 учасники бойових дій у санаторії «Мошногір'я» на умовах співфінансування з місцевими бюджетами: в розмірі 50% з обласного бюджету та 50% з міського бюджету.

На 2021 р. виділено кошти для забезпечення санаторно-курортним лікуванням учасників бойових дій АТО/ООС в сумі 330,330 тис. грн., 19 осіб з числа учасників бойових дій АТО/ООС отримали послуги з санаторно-курортного лікування.

Як позитивне слід відзначити, що забезпечено оздоровленням та відпочинком дітей з числа сімей учасників АТО/ООС та сімей загиблих учасників АТО (див.таблиця 7).

Таблиця 7: Кількість дітей з числа сімей учасників АТО/ООС, яких забезпечено оздоровленням та відпочинком

	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2016 рік
Табір «Супермен» Литва	1	6	4	4	6	-	-
Табір «Молода гвардія» м. Одеса	2	2	1	-	1	2	2
ПП «Фортеця -тур» смт Сергіївка	4	6	14	8	11	9	-
Пансіонат «Парус» смт Сергіївка							2
Санаторій «Сосновий бір» Черкаської області	3	-	-	-	1	-	-
Санаторій «Руська Поляна», Черкаської області	1				2	-	-
МДЦ «Артек» смт. Пуца Водиця	-	-	1	-	1	-	6
Табір «Тимуровець» м. Сміла	-	-	1	-	1	-	-
Санаторій-профілакторій «Джерело Прикарпаття» Івано - Франківської обл.	2	-	-	-	-	-	-

Козацький дитячий табір «Дахнівська Січ»						3	-
ТОВ «Еліна плюс (Северянін)»сmt Кирилівка							6
«Артек - Прикарпаття»м. Трускавець							2
Табір санаторного типу «Мрія» Центру соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок»	3	2	4	7	8	2	3
Табір дозвілля та відпочинку для дітей шкільного віку «Барвограй»	-	29	59	86	134	71	65
Табір з денним перебуванням на базі шкіл	46	69	128	29	107	-	42
Відділення реабілітації, оздоровлення та відпочинку змішаного типу «Буг»	-	13	27	32	38	15	17
Всього:	62	127	239	166	310	102	145

У полі зору місцевої влади *земельні питання*. Рішенням Уманської міської ради № 4.34-74/6 від 17.09.2015 р. зарезервовано земельну ділянку площею 5,8500 га для будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд із земель запасу комунальної власності Уманської міської ради, що складає 65 ділянок відповідно до рішення Уманської міської ради № 4.27-74/6, яким затверджено зміни до детального плану території мікрорайону «Східний».

Рішенням Уманської міської ради № 5.37-31/7 від 02.06.2017 р. зарезервовано земельні ділянки в мікрорайоні «Заводський» орієнтовними площею 50 га та 4 га для будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель та споруд із земель запасу комунальної власності Уманської міської ради, кількість зарезервованих земельних ділянок складає 291, відповідно до затвердженого детального плану території.

- 278 учасників АТО/ООС відповідно до рішень Уманської міської ради отримали у власність земельні ділянки для будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд;

- 22 учасники АТО/ООС відповідно до рішень Уманської міської ради отримали дозвіл на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельних ділянок;

- надійшло 1118 заяв від учасників бойових дій АТО/ООС, які мають потребу в отриманні земельних ділянок для будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд, ведення садівництва та індивідуального дачного будівництва.

За період 2015-2021 років 18 особам з числа учасників АТО/ООС, сімей загиблих на *придбання житла* залучено кошти державного бюджету на загальну суму 11,4 млн. грн. (таблиця 8).

Таблиця 8: Забезпечено житлом в 2015-2021 роках

Роки	Кількість осіб, в тому числі			Сума коштів державного бюджету (тис. грн.)	Пільгове кредитування	
	Всього	Сім'ї загиблих учасників АТО	Учасники АТО		Обласний бюджет	Міський бюджет
2015	2	1	1	1874,8	-	-
2016	3	1	2	947,8	40,7	407,2
2017	2	-	2	601,2	44,5	444,6
2018	5	2	3	2052,0	64,0	640,0
2019	3	-	3	1734,2	65,0	650,0
2020	1	-	доп.	770,0	72,0	650,0
2021	3	-	3	3398,1	72,2	650,0
Разом	18	4	14	11 378,1	358,4	3441,8

За період 2016 – 2021 років 6 учасників бойових дій АТО/ООС скористалися пільговим кредитом на загальну суму 3441,8 тис. грн.

На квартирному обліку перебуває 86 родини з числа учасників бойових дій АТО/ООС, осіб з інвалідністю внаслідок війни, членів сімей загиблих в ході проведення АТО, 8 учасників бойових дій (АТО) виявили бажання одержати пільговий довгостроковий кредит для придбання житла та перебувають на черзі в Черкаському регіональному управлінні Державної спеціалізованої фінансової установи «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву».

В Уманській міській територіальній громаді приділяється велика увага увічненню пам'яті Героїв, які загинули на сході країни.

10 родинам учасників АТО, які героїчно загинули під час захисту Батьківщини, вручено:

- державну нагороду - орден «За мужність» III ступеня,
- відзнаку міської ради «Почесний громадянин м. Умань»,
- 1 родина «Герой України» з удостоєнням ордена «Золота зірка».

Розпорядженням міського голови 10 вулиць та провулків міста перейменовано на честь загиблих учасників АТО.

У загальноосвітніх навчальних закладах створено куточки вшанування пам'яті учасникам Революції Гідності, Героям Небесної Сотні, учасникам АТО, тематичні стенди, фотовиставки, колажі присвячені сучасним Збройним Силам України, героїчним подвигам українських воїнів, збройній боротьбі за незалежність.

На сайті управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради створено рубрику «Меморіал «Герої не вмирають».

Випущено книгу про загиблих Героїв Революції Гідності та учасників АТО «Слово про безсмертних», на Алеї Слави відкрито пам'ятний знак загиблим

уманчанам в зоні антитерористичної операції, біля пам'ятного знаку загиблим учасникам АТО встановлено інноваційний інформаційний Стенд з фотографіями, прізвищами, іменами та позивними наших Героїв, а також - QR-кодом, за допомогою якого можна дізнатися детальну інформацію про них.

14 жовтня 2020 року відкрита фотовиставка «Донбас. Перший рік війни», присвячена героям-воїнам, учасникам АТО/ООС на Сході нашої країни. 29 травня 2021 року за ініціативи військового інформгентства в музеї АТО відбулася «ротація» фотовиставки «Донбас. Перший рік війни». Фотожурналіст Олександр Клименко представив уманчанам свою роботу «Донбас. Восьмий рік війни на межі життя і смерті». АрміяInform зі свого боку презентувала фотоальбом «Обличчя українського солдата», підготовлений журналістами агентства.

07 травня 2021 року, напередодні Дня матері, в Уманському музеї відкрито фотовиставку «Незламні», героїнями якої стали жінки – уманчанки, чії сини або чоловіки загинули в АТО та жінки, які брали участь в бойових діях на сході України.

14 жовтня 2021 року з нагоди відзначення Дня захисників і захисниць України в музеї АТО відбулася перша фотовиставка «ЗАХИСНИЦІ УМАНЩИНИ», яку презентувала громадська організація «Краса та сила».

Поряд із заходами соціального обслуговування та соціального забезпечення учасників АТО/ООС та їхніх родин значна увага надається *інформаційно-роз'яснюючій роботі*.

На сайті виконавчого комітету Уманської міської ради, управління праці та соціального захисту населення розміщена корисна інформація для учасників АТО/ООС, працюють телефони «Гарячої лінії» - 0677608574, 34565.

Учасники АТО/ООС беруть активну участь у громадському житті міста. 8 громадських організацій: «Ветерани та інваліди війни з числа учасників АТО «БУЛАТ», «Уманська міськрайонна спілка учасників АТО/ООС та осіб з інвалідністю внаслідок війни», «Всеукраїнське об'єднання учасників бойових дій та волонтерів АТО», «Координаційний центр захисників Уманщини», «Всеукраїнське правозахисне об'єднання «Інше життя», «Уманська об'єднана спілка ветеранів АТО, ветеранів, інвалідів армії», «Громадська організація «Жінок учасників бойових дій «Краса та сила», «Сімей учасників АТО «Родина героя»» підтримують побратимів та надають допомогу родинам демобілізованих, поранених, загиблих учасників АТО. Волонтерські організації: «До Перемоги», «Разом», «Допомога армії», організують роботу по наданню допомоги військовослужбовцям в зоні проведення ООС та їх родинам.

Висновки

Таким чином, система соціального захисту на рівні громади передбачає реалізацію програм соціальної підтримки різного спрямування, створення профільних центрів та відповідних секторів при Управлінні праці та соціального захисту населення, складання соціальних паспортів, надання пільг та допомог (відшкодування вартості оплати житлово-комунальних послуг, безкоштовне харчування дітей учасників АТО в дошкільних та загальноосвітніх навчальних

закладах, оздоровлення в літньому оздоровчому таборі, надання одноразової матеріальної допомоги, безкоштовний проїзд в міському пасажирському транспорті, придбання приладів обліку холодної води, безкоштовне навчання дітей загиблих учасників АТО у школі мистецтв тощо), надання медичної допомоги, психологічної допомоги в Реабілітаційному комплексі для людей з особливими потребами «Гармонія», професійна реабілітація, спортивна реабілітація, працевлаштування, інформаційно-роз'яснююча робота та ін.

Перспективними напрямками дослідження є вивчення кращого досвіду територіальних громад щодо обґрунтування та впровадження інноваційних соціальних послуг для учасників бойових дій, а також розвитку соціального підприємництва як технології подолання соціальної бідності та соціального виключення у громаді.

Література

Зеленська, К. А. (2021). Персоніфікована програма корекції постстресових розладів у різних категорій осіб, які пережили бойові дії (комбатантів та волонтерів). *Український вісник психоневрології*, 29 (4), С.27-29. <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V29-is4-2021-4>.

Кучер, Г. (2017). Стратегія психосоціальної реабілітації учасників АТО (досвід м. Умань). *Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО*. Зб. матеріалів всеукр.наук.-практ. конф. (19 квітня 2017 р.) [упор. Журавель Я. В., Хопун О. С.; заг.ред. Семигіної Т. В.]. К.: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 96 с. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/tezy_konf_19042017.pdf.

Бриндіков, Ю.Л. (2018). Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Хмельницький національний університет МОН України, Хмельницький.

Кучер, Г. М. (2019). *Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади*: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Умань, 301 с. URL: <https://nauka.udru.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/Дисертація-Кучер.pdf>.

Міністерство у справах ветеранів України: офіційний сайт. URL: <https://mva.gov.ua/>.

Слозанська, Г. І. (2019). *Теорія і практика підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у територіальних громадах*: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Тернопіль, 687 с. URL: http://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/d-58-053-03/Dis_Slozanska.pdf.

Управління праці і соціального захисту населення Уманської міської ради: офіційний сайт. Режим доступу: <https://umanupszn.gov.ua/>.

SOCIAL PROTECTION OF ATO/OOS VETERANS AND THEIR FAMILIES AT THE COMMUNITY LEVEL

Oksana Kravchenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine; okskravchenko@ukr.net

Halyna Kucher, Candidate of Pedagogical Sciences, Head of Labour and Social Protection Department at Uman City Council, Uman, Ukraine; galinakucher7@gmail.com

Abstract. *The article describes the Uman territorial community as a social community thanks to its extensive system of social institutions, the implementation of the best international practices, the constant expansion of the social welfare spectrum, the focus on the needs of every individual and the necessity to satisfy those needs according to state standards. At the same time, the community establishes a social protection system (social services and social security) for ATO/OOS participants and their families. For this purpose, four social protection programs for 2021-2025 period have been developed and approved for ATO/OOS participants and the families of the fallen (integrated health, welfare, social security programs, adaptation, psychological rehabilitation, vocational training (retraining) for the anti-terrorist operation participants, the families of the Heavenly Hundred, the victims of the Revolution of Dignity, and fighter - volunteers; housing provision for 2021-2025 period for the participants of the anti-terrorist operation/operation of the joint forces and volunteer fighters who participated in the protection of territorial integrity and state sovereignty in the East of Ukraine and for their family members; "Care" social assistance for 2021-2027; national-patriotic education for children and youth for 2021-2025); an Assistance Center has been established for the Participants of the Anti-Terrorist Operation; there has been established the division of military personnel adaptation, assistance for the participants of the anti-terrorist operation, deportees and labor migrants; benefits and social guarantees are provided to participants (utility reimbursement, free meals in preschool and secondary schools for children of ATO participants, rehabilitation in a summer health camp, provision of a one-time financial assistance, free public transportation within the city, purchase of cold water meters, free education for children of the fallen ATO participants in art schools, etc.), medical and psychological assistance is provided in "Harmony" Rehabilitation Complex for People with Special Needs, professional rehabilitation, sports rehabilitation, employment, informational and explanatory work, etc. are provided.*

Key words: social protection; community; social services; ATO/OOS veterans; social security.

Reference

Zelenska, K. A. (2021). A personalized program for treatment of post-stress disorders in various types of individuals who have survived combat operations (combatants and volunteers). *Ukrainian Herald of Psychoneurology*, 29 (4), P.27-29. <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V29-is4-2021-4>. (in Ukrainian).

Kucher, G. (2017). Strategy of psychosocial rehabilitation of ATO participants (experience of the city of Uman). *Actual problems of the social and legal status of individuals injured during the anti-terrorist operation. Coll. All-Ukrainian scientific-practical materials. conf.* (April 19, 2017) [cf. Zhuravel Y. V., Hopun O. S.; general editor Semigina T. V.]. K.: Academy of Labor, Social Relations and Tourism, 96 p. https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/tezy_konf_19042017.pdf. (in Ukrainian).

Bryndikov, Yu. L. (2018). Theory and practice of rehabilitation of military personnel participating in hostilities in the system of social services: dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.05 "Social Pedagogy". Khmelnytskyi National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi. (in Ukrainian).

Kucher, H. M. (2019). Social work with vulnerable population groups in the conditions of the territorial community: dissertation for obtaining the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.05 "Social Pedagogy". Uman, 301 p. URL: <https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/>. (in Ukrainian).

Ministry of Veterans Affairs of Ukraine: official website. URL: <https://mva.gov.ua/ua>. (in Ukrainian).

Slozanska, H. I. (2019). Theory and practice of training future social workers to work in territorial communities: dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.05 "Social Pedagogy". Ternopil, 687 p. URL: http://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/d-58-053-03/Dis_Slozanska.pdf. (in Ukrainian).

Department of Labor and Social Protection of the Population of the Uman City Council: official website. URL: <https://umanupszn.gov.ua/> (in Ukrainian).

Article history:

Received: March 10, 2022

1st Revision: March 22, 2022

Accepted: June 30, 2022